Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Bréfa- og málasafn Benedikts Sveinssonar 1884-1944, seinni hluti

Bjarni Benediktsson – Benedikt Sveinsson – Kaupfélag Norður-Þingeyinga

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Benediktarskjöl
Askja 5-12, Örk 2

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Fyrstu ár aldarinnar. +

+ Kyrlátt sumarbil og forsalt.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þegar Kaupfélag Norðþingeyinga var komið á stofn og ~~var~~ hafði ~~á~~ komið sér upp húsi og naudsynlegustu verzlunaráhöldum var ad vísu mikid unnid. En samt beid framtidarinnar mein hlutverk. Hús þad, sem fyrst var reist, ~~byggt~~, nægdi ad vísu medan ad eins var um pöntunarfélag ad ~~xx~~ gera, og ekki annad flutt út en ull og sauðir. En þad kom brátt í ljós, ad mjög þurfti ad auka starfid, ef fullnægt yrdi öllum vidskiptaþörfum félagsmanna. Auglýst var, ad útflutningur lifandi sauda var ekki til frambúdar. Og aukin vidskipti ~~verzlun~~ og kröfur um fjölbreyttari vöru gerdu ódyrakvamilegt ad koma upp sölubúd og auka geymslurúm fyrir útflutta vöru.

Á fyrstu árum aldarinnar var árferdi allgott, og gökst þá ~~endurtaka um veka~~ ~~ing~~ verzlunin. Kaupfélagsmönnum fjölgadi líka. Sumir gömlu kaupmennirnir höfdu altaf haldid tryggd vid gömlu verzlunina á Húsavík. En þeger þeir fóru á sögunni

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

fóru eftirkomendur þeirra til hagsælaga
ins með öll viðskipti sín. Bæinadarhaldi
fóru einnig saman að forast í þá
átt að vera aðgengið skeptnefólus. Varð
því niðurstaðan sú, að Ísafjarðar K.N.Þ.
samþykki árið 1907 að reisa nýtt verzlunar-
hús, sem skyldi fullgert vorið 1908. Þar
var ætlazt til, að söludeildin hefði búðina.
En af þessum vírðistþeim ekki hafi verið
ráðgert stórkjör, því að jörðin hafði sú, sem
heimilað var að verja til húsgerðar innan,
nam tæpum þúsundum króna.

Framkvæmd um smíði hóss-
ins varð sú, að sumarið 1907 var verið
vandað tæggja hæða hús með kjallara.
Á neðri hæð var sölubúð með skrifstofuher-
bergi en geymsla á lofti. Í kjallara var
nokkurt rúm fyrir slátrun. Var húsið
áfast gamla húsinu og innangengt á
milli þeirra. Var með þessari húsabót
góð aðstaða um allar aðfluttar vörur.
Einnig var nú hægt að hefja slátrun, þótt
það gæti ekki orðið nema litils hattar byrjun.

Nýja húsið var fullgert vorið
1908. Átti haftið verið samið nákvæm
reglugerð fyrir söludeildina, þar sem ætlazt
var til, að sérstakur sölustjóri tæki eitt

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

reksbrí heimar. Af því varð ~~samt~~ þó ekki
~~xxxx~~ þá þegar. Formaður félagsins annaðist bæði
afgreiðslu pantanir og söludeildar og með
öllum stöðum fyrir félagið.

Skömma eftir, að söludeildarkeðjan
var fullgerð, kom formaður kaupfélagsins
heim frá útlöndum með mikið af vörum
sem hann hafði keypt ~~um~~ undan þeim
vetur. Þar var saman, að verð var lágt og
vöruval ákjósanleg. Varð ~~byggingu~~ auðkinn húsakostur og
vöruútvegunin nóg til þess að efla
félagið og byggja framtíð þess, þar sem
áður þurfti ekki til neinna annara að
leita ~~með~~ um nauðsynjar félagsmanna.

Næsta ár, 1910, vörn aðskilin
stjórnarstörf K.Á.Þ. og afgreiðslustaðfið
á Kópaskeri. Þá tók Árni Kristjánsson
við sölustjórnastöðunni ásamt verzlun með
öllum framkvæmdum félagsins á Kópa-
skeri. En allt, sem laut að viðskiptum
út á við, var áfram í höndum
stjórnar félagsins, og stóð það fyrir-
komulag til ársins 1916.

~~Er fullgerð er byggingunni~~ Þegar búið var fullgert 1908, gat
kaupfélagið loks byggt á stáðnum sem fjár.
Kom þar sér vel, þeir allir gekk þeim lega
~~um~~ ~~með~~ samvinnuhugsjónina, og auðsýnt, að

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

hafði var brátt á stöðunni.

Þess var skammt að bíða, að gera varð ráðstafanir um nýtt sláturhús. Ríðandur félagsins samþykkti árið í byrjun ársins 1912 að reisa á nýja staðnum sláturhús á Rofabæ og var stjórn félagsins heimilað að taka úr landsjóði allt að þrjú þúsund króna lán til þess að koma húsinu upp. Var húsið reist sumarið 1912. Það var steinsteypuhús vel vandað. En að stærð var það langt minna en bráðnauðsynlegt var, er fleira fé varst að. Úr þrengslum þess var nokkuð ráðið með því, að þeim árum síðar var bætt við það stóru skemmu. En samt var stöðugt skortur á húsrúmi til slátrunar allt þangað til reist var nýja frysti- og sláturhúsið árið 1928.

Árið 1914 var Einskipafélag Íslands stofnað. Bæði stjórn K. H. F. og félagsmenn studdu hlutafjársöfnunina þess af heilum huga. Kaupfélagið lagði sjálfl fram eitt þúsund krónur í hlutafé, og þótt hlutafélagsnafnið varð almenn lýði varð K.Þingeyjarsýsla ofurlega um hlutafjársöfnunina, undir fóstur og fólksfjölda

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Óhætt má fullyrða, að Einokunarfélag Íslands hefir alla sína tíð lagzt þessu hérðarríkulega studningi þann, sem það veitti við stofnun félagsins.

Ef litið er yfir fyrstu tuttugu árin, sem Hauspfélag Norðurþingeyinga starfaði, dylst það vart, að höfuðeinkenni þess tímabils er velliðan og framfarir. Bæðlingarnar vóru að vísu ekki stórfelldar. Allt var hagfara, en heilbrigt og öruggt. Hús vóru endurbætt, þótt ekki væri lítið til frambúðar og sídar varið. Þá varðveittu óþeingin reynsla um gerð steinhúsa sem hentuðu staðháttum vorum og gátu leiðbeint þjóðarsinnar um hvaðeina sem varðaði hús og gerð. Þessvegna var nú meir unnið að þeim endurbótum sem minna þörfnuðuðu þurftu. Tún vóru gírt og sléttuð, og sennstaðar akkin. Þó þá samann, að hraðstur jókst en vinnan notaðist betur. Búpeningur fjölgaði, en eigi var það síður til framfara, að fóðrun og hirðing fór batnandi.

Þess má geta, að á því tímabili sem hér er um rætt, komu oft illhörð ár, einkum vóru mikil vorhar-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

indi árin 1902, 1906, 1910 og 1914. Slík harðindi hefði skundum fyrr valdið miklu tjóni á kúpeningi. Nú var betri áætlunin en áður. Og það hjálpaði líka, að vegna þess, hvað greiðar vörur áðgangur að kornvörunum ~~var~~ vit lágu verði, þá var (með kraftfóðurgjöf) upptýrt fjárfelli og afurðatjóni, meir en metið verði til peninga. Þann þar á lýs, hversu mikilvægt það var, að verðhækkun var komin í hendur héraðsmanna sjálfra og þeir höfðu með atorku og framsýni ~~þurft~~ byggt héraðinu forða, sem grípa mátti til þegar harðindin bar að höndum.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Sel 1

4.

Skyrjaldarárin 1914–'18. +

+ Skipulagsbreyting.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hvar það, áður, sem Kaupfélag Norðurþingeyinga ~~[illegible]~~ hafði starfað undanförnu, hafði verið sæmilegur friður með grannþjóðum Íslendinga, og þjóðin vissi ekki af liðu sem, hvílík gröfum fylgis stjórnvöldum einnig fyrir þá, sem ekki eru beinir þátttakendur þeim. En saga landsins sýndi það leitt, að áhrif frá fjarlægum löndum geta orðið þjóðinni örlagarík og dýrkeypt. Siglingaleysi og skortur var hlutskipti landsmanna í stjórnleysi þeim, sem gengu yfir Norðurálfu í byrjun síðastliðinnar aldar, og margt erfitt hefir þjóðin vafalaust orðið að þola í hinum mörgu stríðum, sem hann síðar á öldinni. En kreppuárin, sem ætíð fylgja óþrifnum, hafa í þá tíð orðið minna áberandi hér á landi sökum þess, hversu viðskiptin við önnur lönd voru lítil og fábreytt í þá daga.

Það þótti auðsætt, að friður sá, sem ríkti í Evrópu um síðustu aldamót,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

gæti ekki orðið til langframa. Og árið 1914 kom að því, sem lengi hafði verið óttast. ~~Þar~~ Hófst á ófriður, sem smám saman varð svo víðtækur, að hann hlaut nafnið Heimsstyrjöldin.

Það, sem mestan ótta vakti meðal Íslendinga við upphaf ófriðarins var, að skipaferðir milli Íslands og annarra landa myndu hindrast. Til þess kom ~~samt~~ á ekki, þótt af ófriðnum var Íslenzk verzlun ekki hindruð að mun af ófriðarþjóðunum. Útflutningur lifandi sauða var hætturs og ~~þurfti~~ sum öll markaðslönd ~~tóku~~ vor stóðu autan við ófriðinn. En þess var ekki langt að bíða, að stórveldin ~~fóru~~ á láta til sín taka um ~~um~~ útflutning Íslendinga einkum ullarsölunna.

Úlfur var meðal þess varings, sem var óhyggjuvænilegur til heimaöflunar þarfa og flutnings heimar og sala þeir hindruð af ófriðaraðilum. Þó svo þegar á öðru ófriðarárinu, að mikler örðugleikar urðu um ~~um~~ sölu á ull frá K.K.Þ. Þótt hefur nú líst á er á horfðist í eru tíma.

Sala sláturfjárafurða má

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

helzt á gengi vel allan ófriðar tímann. Markaður fyrir saltkjötið var þó mestur á Norðurlöndum. Þau stóðu utan við ófriðinn og nutu óspágum stríðsgróðans. Vörur þau þeir góðar kaupandi. Fyrir Kaupfélag Þingeyinga varð það hagnaður, að kjöt frá Köpaskeri varð svo gott orð í Reykjavík og fleiri kaupstöðum innanlands. En þar var kaupgeta góð sem annars staðar á landinu.

Það leiddi af ófriðnum, ~~er á landinu~~ á ýmsu varð á treysta um ~~með fyrirkomu~~ starfshátt ~~lag~~ kaupfélagsins. Fyrir framþróunin varð ekki áfgreidd eins reglulega og áður, þar sem nú var meiri óvissa um öll vöru kaup ~~viðskipti~~. Og hallan, sem stöðugt vofði yfir sendingum og sölu á vörunum, ~~varð til þess~~ olli því, að mörgum þótti varhugavert að senda vörur á óbyggt svæði einstaklings, en ~~fólks~~ Víðfeðm heldur á öll vörusalan þeir fram á samræmis legri áhyggt heildar félagsins. Einnig má vera, að sumir hafi í fjarlægð séð fullgleiða mynd kaupfélaga með öðru ~~öðru~~ fyrirkomulagi. Varð þannig margt sem studdi að því, að mörg

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

í óspidnum var ráðist í ad gjörbreyta ~~fyrirkomu~~ skipulagi Kaupfélagsins.

Í breyting, sem vid vor gerd á ~~fyrirkomu~~ skipulagi kaupfélagsins, var einkum fólgin í pessum atridum:

1. Allar útflutlar vörur skyldi tekna med fóstu, fyrirfram ákveidum, verdi og ágóda eda tjón vid sölunna verda á reikning félagsheildarinnar.

2. Öll áflutt vara skyldi verdlögd likt og tíkadist hjá ~~verzlunum~~ nálægum kaupfélögum (og pá sennilega pein, sem hafdu sölufyrirkomulag). Fyrirfram pöntun skyldi samt haldid áfram ~~med~~ um ýmsar vörur, og félagsmenn hvattir til ad nota sig á adferd med pví ad greida hærra ágóda á pantadar vörur en adrar.

3. Stjórn félagsins og framkvæmdastjóri skyldi ádskilid.

Eins og ad ofan er frá skýrt, var um leid ákveidid, ~~var um leid ákveidid~~, ad svo fremi, ad ~~hagnaist~~ kaupfélagid hagnaedist á sölu útfluttrar vöru, pá skyldi sú ~~tjón~~ fjár hæd sem á sjód, ~~sem~~ er greidd tap, sem verd á kynni ~~ódum tilfellum gróda~~ stundum á sölunni.

Til pess ad greida úr "Ryggingasjódi gjaldeyrisvöru" tap vid sölu útfluttrar vöru

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

kom ekki. Ólán er verðfall á íslenzkum vöru byrjaði árið 1920 ~~var farið að~~ hafði verið tekin ~~taka~~ upp gamla aðferðin að selja útflutta vöru á ábyrgð eigandanna. Er sýður sá, sem nýsköpun hafði verið unnin á vörusölunni, kom að miðla liði nokkrum árum síðar.

\+ \+ \+

Skipulagsbreyting sú, sem hér hefir verið skýst frá, var samþykkt á aðalfundi K. S. F. í Skógum 25. febrúar 1916 er vár árin reddi einst og skylt var á deildafundum félagsins. Kom þegar á fundinum til framkvæmda það ákvæði að skilja sundur stjórnarstörf og framkvæmdastörf í félaginu. Stjórn félagsins skyldi skipuð þrem mönnum, kosnum til þriggja ára, og skyldi gjalda úr einum á hverju ári (fyrsta árin eftir hlutkesti). En framkvæmdastjóri skyldi ráðinn til ótakmarkaðs tíma af stjórn félagsins en samkvæmt hendingum fulltrúaráðs (aðalfunda).

Fyrsta stjórn félagsins kosin eftir nýja skipulaginu fór frá á ársfundum fundi. Var hún þannig skipuð:

Guðmundur Ingimundarson, Garði.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Einar Sigfússon, Arlak.
Þorsteinn Þorsteinsson, Daðastöðum.

Hinn síðastnefndi hafði setið í stjórn félagsins alla eindaga þarin árs. Hann var kosinn formaður félagsstjórnarinnar og var það til æfiloka haustið 1942.

Framkvæmdastjóri var valinn Björn Kristjánsson bóndi á Víkingavatni. Hefir hann gegnt þeirri starfi óslitið síðan. Hann fluttist að Kópaskeri vorið 1916.

Ofviðrinu olli hylling um í öllum viðskiptamálum. Þegar hefir verið minst á tjón við illaræðis kaupfélagsins árið 1915. Það tap bætist upp við hekkun á öðrum framleiðsluvörum, sem fóru mjög hækkandi í verði. Afleiðing vörur hækkuðu að vísu líka, en ekki á sama skeyti og gjaldeyrisverðsins. Hekkun á öðrum gjaldliðum við landbúnað var ~~[illegible]~~ og tapast í hlutfalli við afurðahækkun, og afkoma bænda varð samileg meðan ófriðurinn stóð yfir.

Um hag kaupfélagsins sjálfs við lok ófriðarins má segja, að hann

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

var góður. Það var félaginu til góðs, að allan óþiðarfúnann var hepst við að kyrgja félagið sem best á vörum, meir til þess að girða fyrir ~~fyrirhyggja~~ skort ef illa fór um ~~með~~ aðfluningana en í góða skyni. En niðurstaðan varð sú, að þessi aðferð leiddi til hagnaðar, þar sem ítreðar vörur fóru sihækkandi allan óþiðarfúnann.

Varandi ~~umsetning~~ verzlun kaupfélagsins gerði nauðsynlegt að hafa við húsakost þess. En sökum óþiðar var ekki hægt að ráðast í ~~byggingu~~ húsagerð fyrsu en að óþiðinum loknum, enda var efni forfengið.

Styrjöldinni miklu lauk með því, að vopnahlé komst á í nóvember 1918. Vitlok óþiðarins töldu margir, að þjóðin íslenzka hefði auðgast af mun styrjaldarárin. Sá gróði var þó ímyndaður en virkilegur. Á viðskiptum vörum víða almyndarlegar innstæður. Þar hurfu viðast á síðustundu þegar innlendar vörur stóðfellu í verði, en aðfluttar litt eða ekki og fleiri hlíðir framleiðslukostnaðar síðu í stað. Þús og fleit mannorki höfðu haft slæmt viðhald óþiðarárin

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og sýnnat tilsinnanlega að verðgildi. Víða höfðu krögur til lífsins stóraukizt. En slíkt kastar ýma og óregnlu af sér í sannt lag. Óhætt mun að telja, að fyrir Íslendinga hafi óþrifaárum að samtöldu verið kyrstöðu-ýmabil. En hraðr "eptirstríðsáranna" var slíkr, að langa tíð þurfti til, að það gæti lagazt, og er af sumum legti ekki orðið enn í lag.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

5.

Milli skyjaldanna. +

+ Erfiðleikar og viðreisn.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Almennt var vid því búizt meðal Íslendinga, að ~~þegar vopnaviðskiptin ófriðarþjóðanna hætti, þá yrði~~ mestu vandræðunum mundi lokið þyrir þeim, sem stóðu utan ófriðarins, þegar af létti vopnaviðskiptum ófriðarþjóðanna þá kæmi kúnabil þar sem hver gæti unnið í friði að velferðarmálum sínum, eins og áður en ófriðurinn hófst.

Því miður varð reynslan allt önnur. Árin eftir styrjöldina ~~sem fylgdu á eftir stríðinu~~ vóru svo erfið ~~líkust~~, að fáa mun hafa grunað slíkt í "gróðaárum" ~~stríðsins~~ ófriðarins.

Það, sem mörgum þótti líkleg-ast, ~~stríðinu~~ styrjaldarárin, var dýrtíðin, og vonin þess, að henni léttir af þegar friður kæmist á. Þetta varð ~~samt~~ þó ekki ~~strax~~ þegar í stað. Íslenzkar landbúnaðarvörur vóru einnig í hæstu verði 1919, árið eftir að ófriðnum lauk. Hvorugt hefir þetta orðið mörgum til góðs. Valdið því, að þeir fjárafl ómisleg í fang, sem varð þeim síðar erfitt, þegar verðfallið kom með fullum þunga ~~krafti~~ yfir atvinnurekendurna.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þar sem ekki ~~var eftir fyrir~~ þótti ugglaust um aftur-
kipp í verzlun ~~[illegible]~~ eða fjárhagshrun innan
kaupfélagsins þótti ekki ástæða til að fresta lengur
hús-abstinu ~~byggingarframkvæmdum~~ K.H.Þ. Var því á aðalfundi
á Hólum 11. febrúar 1919 samþykkt að ~~byggja~~ reisa
á næsta sumri nýtt verzlunarhús. Um leið var
ákveðið að kaupa söluhúsið Árnasteins Knigáns sonar
á Króparkeri, líkt timburhús. Nýja söluhúsin var
~~byg~~ smíðuð um sumarið, eins og ~~[illegible]~~ ráðgert var fyrir gert, vandað stein-
steypuhús með geymslurúmi á lofti og í kjallara. Söluhúsi-
ð innifrá 1908 var ~~innréttað sem~~ brætt til íbúðar handa fram-
kvæmdastjóra félagsins, og að nokkru sem
skrifstofa þess, en varð síðar allt lekið til afnota
fyrir skrifstofurnar. ~~og er það enn~~ Árnasteins-
húsið var gert að íbúð fyrir verkamann kaup-
félagsins og komið fyrir eldhúsi matarfélags.
En kjallarinn var ~~breytt í~~ gerður fyrir hestageymslu.
Var þar ~~var~~ mikil fjörð áður en hifreiðir tóku
við mestöllum flutningum innan héraðsins.

Með þessum framkvæmdum
var hætt úr hirðingarvandræðum þeim, sem
undanfarin ár höfðu valdið kaupfélaginu
miklum óþægindum og hundrað að
nokkru þroska þess. ~~[illegible]~~

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~[illegible] stáhúsinu.~~ ~~Byggjing~~ Smíði stáhúss var látin bíða, þar sem búizt var við, að gagnger breyting yrði senn á öllu meðferð og sölu kjöts. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ hversu haga skyldi smíðinni svo, að hún frambúðar mætti verða.

Þrátt fyrir að heimsstyrjöldin hófst og allt til ársloka 1919 höfðu íslenzkar útflutningsvörur verið í háu verði, og langst af stígandi. Árið 1914 seldist kjötið til kaupfélaganna kr. 1.90 kg, og var þá ekki farið að gæta verðhækkunar af völdum ófriðarins. Árið eftir, 1915, seldist hún á kr. 4.60 kg, og var síðan í háu verði allan stríðstímann, þótt vaxandi verðsveiflur kæmi fyrir. Árið eftir að ófriðnum lauk náði allur hæsta verðinu, og var þá um kr. 6.00 hvert kg. Svipað gilti um kjöt. Verð þess náðiárið 1914 varð 60 aurum á kg. Árin síðar var kg yfir eina krónu. Hæst fór það árið 1919 og var þá um kr 2.40 hvert kilógram. Næsta ár byrjaði hrunið. Þá var allaverðið kr 2.30 kg, en lækkaði um kr. 2.00 næsta ár. Kjötið fór 1920 niður í kr. 1.75 kg og lækkaði síðan næstu ár unz þaðvar árið 1923 nálægt einni krónu kílóið. Sviðið var verð

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

fallið á flestum útflutningsvörum. En illeiðar varningur lækkaði mjög lítið að verði fyrsta árinu eftir ófriðinn, og síðar vöru ekki fyrr en mörgum árum síðar.

Svo illa tókst til, að einmitt vorið 1920 vóru hardindi mikil og ógrynni keypt af kraftfóðri til að forða fjárfelli. Allar fóðurvörurnar vóru ræðgjar. En þegar greiða skyldi með afurðum fjárins, vóru þær fallnar í verði. Áburðgrödinn og meira til sóaðist hjá mörgum burt á einu ári.

Afleiðingar þess, er verðfall og hardindi fylgdust að, urðu slæmar. Öll stríðsárin og nokkur ár á eftir fóru útgjöld alla framleiðanda síhækkandi: þegar verðfallið kom reyndist ófært að fá framleiðslukostnaðinn lækkaðan. Lítil von, að í nokkru samræmi verði við verðfallið. Fyrsta ár verðlækkunar innar varð Kaupfélagi Norðurþingeyinga ekki einu erfitt og öðrum kaupfélögum; það seldi allmikið af slátur fjáraðfurðum í Reykjavík og þar hrapaði verðfallið síðast en á öðrum markaðinum. Samt skipti brá lega

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

um hag þess. Við árslok 1919 vóru innstæður þess út á við um kr. 180.000.00 Árslok 1920 skuldaði það út á við um kr. 80.000.00. Var það lítil bót í máli; þótt hagsið reyndist meira hjá öðrum kaupfjelögum.

Meðan allt lék í lyndi um ~~með~~ fjárhag og verzlun, má vera, að einsýn hafi gerzt helzt til bjartsýnir og hreyst um of á máttur kaupfjelagsins og fjelagsmanna. En þegar vandræðin bar að höndum, var það áreiðanlega vilji allra að taka þeim með stillingu og alvöru og ~~[illegible]~~ starfa af alefli til viðreisnar. Fyrst af öllu þurfti að setja vandamálin og gera öllum ljóst, hvað í húfi væri og ~~[illegible]~~ leggja á ~~[illegible]~~ ráðin til bjargar. Varð sú fyrsta kaupfjelagsráðstöfunin að hefja útgáfu blaðs, sem tæki „ástandið" til rækilegrar meðferðar.

Þar ráðstafanir, sem fyrst vóru gerðar, lutu að því að takmarka sem mest allan innflutning. Búðarvaningur var, svo sem unnt var, bæði ~~[illegible]~~ frá innflutningi. Til ódýru vöru vórukaup ~~[illegible]~~ svo ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, að einungis var þaulat brot

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þess, sem áður líkaði. Með almennum samtökum var nýtt dregið úr notkun kaffis, sykurs og hveitis, sparaðist þá um leið ýmislegt af nýlenduvörunum, sem notaðar eru til brauðgerðar. ~~Byggingarframkvæmdum~~ Húsagerð var frestað. Jafnvel sníð slátrhúss kaupfélagsins varð að bíða betri tíma. Dregið var eftir þörfum úr rekstrarkostnaði félagsins. Gert var allt, sem unt var, til að auka útflutninginn. Félagsmenn gátu þess, að láta sem flest fé í kaupstað en forðuðust ógætilegan ásetning. Þremur varð um fækkun á sauðfé á félagssvæðinu. En það sparaði innflutning kraftfóðurs, sem undanfarin ár mun stórmikla ~~upphæðum~~ fé.

Úrangur þessara ráðstafana kom brátt fram. Skuld K.Þ.Sf. út á við var í árslok 1921 kr. 120.000.00. Árið 1922 tókst að ~~fækka~~ fækka á tíðarhæð um meir en helming. En þess má geta, að minni vöruforði var í lok síðasta ársins, átti þátt í lækkun skuldarinnar.

Árin 1923 og 1924 vóru kaupfélaginu á flestu erfið. ~~Fann~~ Þó

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

tókst á þeim árum að ~~borga~~ gjalda upp allar skuldir félagsins út á við. En til þess þurfti að gæta varfærni við allan innflutning. ~~Lánið~~ Lán var ekki hægt að fá, að ~~eru~~ undanskildum vöruskortur var ~~orðinn~~ meðal félagsmanna á þessum árum. Allar nýjar vörur, og sama mun hafa gilt um fatnað. En ýmisleg naudsynleg heimilisáhöld hafa af sjálfsögðu gengið úr sér á þessum árum, þar sem svo lítið fékst til þess að kaupa í skörðin.

Verð á ~~landbúnaðarafurðum~~ landvörum fór smám saman hækkandi eftir 1922. Einkum varð allmikil hækkun 1924. En innanlandssalan á kjöti var úr ekki sinn hagkvæm og slenderum fyrir Íslir, sem áður sendu allt kjötsitt til útlanda, tókst úr að bjóða það á markaði innanlands, einkum í Reykjavík. Það kemur kaupendur aldrei á hagsýta sjónarmiðið, en úr það lækkaði verðið.

Þá árin 1919 allt til 1925 var ekkert unnið at ~~nýbyggingum~~ nýjum húsagerð hjá K.Þ.B.Þ., og viðhald allt sparat sem mest. Úr varð ekki lengur hjá því komist at kaupa úr húsum á Laugarhöfn. Þar var

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sumarið 1925 komið upp slátrhúsi og bryggju. Samkvæmt var vokkur stokkum gerð á íkúdarhúsinu á Kjósarheri. En upp í höfuð vóru öll útgjöld Kaupfélagsins spörð enda var hagur þess sæmilegur. Skuldum vóru óþarlitlar innheimtar út á víð um reikningsloka og aldrei mikilar skuldir. Áhöfðu var fremur gott. En gengishækkun íslenzku peninga, sem kamið á um þessar mundir, varð bæðum sem öðrum framleiðendum erfið, og gjöri ~~[illegible]~~ að vokkni fyrir aðrangurinn af hækkandi aðfluttningi erlendis.

Eftir að verðhrunið varð á kjötárið 1920, mátti telja, að kjötsalan væri stöðugt vandamál. Markaður var hvergi til erlendis fyrir saltkjöt, nema ~~[illegible]~~ í Noregi, og þar þrengdist hann stöðugt. Einu staðirnir, þar sem vænta mátti nýs markaðar, var England. Til þess síðustu ára þar markað á ný varð að koma kjötinu þangað kalda eða frystu. Og til þess þarfti frystihús hér á landi í sambandi við ~~kjöt~~ slátrhúsin, og skip með frystitækjum til þess að flytja kjötið á markaðinn.

Eimskipafélag Íslands

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

smíðaði

~~byggt~~ árið 1927 vandað skip, með frystiút-
umbúnaði, og um sama leyti var byrjað að
reisa frystihús viðvíkjandi um landið. Báru
~~byggingar~~ smíðar frystihúsanna studdar af nákinn
með því að lána eigöndum húsanna
með góðum kjörum vöskuðu hlut
~~byggingar~~ stofn- kostnaðar. Var og eitt af veiðar
vöskar heim styrkur í sama skyni.

Meðal félagsmanna í
í K.Kf. var það almennt áhugamál að
koma upp á sem vönduðu slátur-
húsi og frystihúsi. Var svo til hússins
~~[illegible]~~ vandað, að þau gæti talist í
allmörg ár án endurbóta. Stjórn Sam-
bands Ísl. samvinnufélaga var því
kunnugt, að Kópasker væri meðal þeirra
hafna, sem kæmi fyrst ~~á stofn~~ upp frystihúsi
og var það málinu mikill ávinningur.
Í lok ársins 1927 var haldinn aðalfundur í K.Kf. til þess að
gera ráðstafanir í málinu og var þar
samþykkt = að ~~byggja~~ reisa á Kópaskeri „fyrir
næsta haust slátrunarhús með áföstu
frystihúsi." Var stjórn félagsins og
framkvæmdastjóra falið að annast
framkvæmd málsins.

Bæði þessi hús voru ~~byggð~~ fullgerð á

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

næsta sumri 1928. Var vandað til þeirra eftir föngum. Verð þeirra með öllum ~~til heyrandi~~ tækjum var um kr. 70.000.00

Með þessum framkvæmdum var í sem sagt bót á vandkvæðum þeim, sem um marg ár höfðu hindrað sláttu á Kópaskeri, og haldið ~~um~~ á þá brautu ~~um~~ umg frágang kýlsins, sem best virtist til framtíðar. Fyrir hæraðsmenn var það mikilsverðr ávinningr að eiga aðgang að frystingu matvæla til heimilisnota, og sannsýnt var á sídar, að frystingin gæti stórmögulegt innanlands. Einnig var það ákvæði Kópaskers til þess ~~að~~ að fá rafmagn til ljósa frá rafstöð frystihússins.

Við árslok 1928 var verð húsa og lóða K.K.Þ. á Kópaskeri talið kr. 120.000.00

Sumarið 1928 ~~hafði~~ réðsti K.Þ. skipi til fiskiróðra á Raufarhöfn. Var þessi byrjun góð þrátt fyrir, að fiskiveiðar fóru versnandi á stöðunum, en hæsnum til fisktöku líkt.

Þar varð, sem flestir gerðu sér von um það, að kreppa eftirstríðsáranna var afstaðin, fengu ekki að sætast. Um 1930 hófst nýtt vandræðaástand, og

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sett hekra en hid fyrra. Íslenzkar afurðir tóku að falla í verði og sala þeirra gekk seint og erfiðlega. Löggjöf markaðslandanna þrengdi stórlega að sölu íslenzkra afurða, og kaupgeta nýtandanna fór þverrandi. Skyjahlaðsáin höfðu keðjur ~~eynt~~ mörgum, hversu varhugavert það er að þurfa að sækja nauðsynjar sínar til annarra vilja, og sú skoðun var tekin að vera sjálfum sér nægur í sem flestum greinum. Skoðun þessi var Íslendingum skaðlegri en mörgum öðrum vegna þess, hvað þeir eiga mikið undir útlendum markaði. Til dæmis um áhrif "innlokunarskoðunarinnar" fyrir Ísland má nefna það, að í Noregi var kappsamlega unnið að því að framleiða nægilegt kjöt til innanlandsþarfa. En þar var sala á íslenzku sauðkjöti til Noregs aðeins orðin.

Þótt verð fallið 1920 og næstu ár á eftir væri stórkostlegt, varð nú enn þá lægra verð og erfiðari sala íslenzkra afurða en á fyrra kreppuárinu. Árið 1931 fór allt af leku legund niður í kr. 120 kg, en meginhluti hvítar ullar seldist um ~~7 kr.~~ einu krónu kíloið. Bezta kjöt varð

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

65 aur kg. en árs tegundar kæmust niðurí 30 aura kg. Sæmr kæmust niðurí 45 aur. kg, sem var lægsta verð, sem fyrir þar ~~fyrir~~ hafði fengizt allt frá því, er slátrun hófst á Kópaskeri.

Árið sú, sem sú var lýst, varð sízt minni á sviði sjávarútvegsins. Hvers hans var allri þjóðinni styð. Fyrir landbúnaðinn kann erfiðleikar alla, sem semu af sjávarútvegi, fram í því, at innanlandsmarkaðurinn varð minni. En hann var ódýr aðalstaðr R.R.Sk. Skýt varð úr minna eftirspurt en nokkru sinni fyrr, og tólg lá óselld árum saman.

Á verzlunarsviði R.N.Sk. var engin sjávarútvegur nema í Raufarhöfn. Þar var orðin nokkur útgerð vélbáta og fór vaxandi. Sök er nýr at gerast erfiðar hagur þorpsbúa, því at saman fór aflabrestur á eftir á og fiskverð stórlegt fallandi. Útgerðarmenn úr öðrum héruðum höfðu fyrir nokkrum árum komið upp frystihúsi í Raufarhöfn. Var því einkum ætlat at frysta síldarsíld, sem ætlat var til notkunar í öðrum veiðistöðvum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

einkum seinnanlands. Það kom útgerð í Raufarhöfn að góðu liði: að hafa ~~fanna~~ fengið tækifæri til gegnsu heitusíldar, þótt af sínu samleik ~~hefði á Raufarhöfn~~ hefði útgerð staðarins ekki getað haldið uppi frystihúsi. Vandráði þau, sem nú gengu yfir allan sjávarútveg, leiddu til þess, að eigendur frystihússins gáfust upp við rekstur þess, en gerðu kost á að selja húsið með góðu verði. Þar sem útgerð í Raufarhöfn var það naudsyn, að frystingin yrði þar áfram, varð það niðurstaðan, að árið 1931 keypti K.H.Þ. frystihúsið, sem nefnduð „Jökull". Kaupverð eignarinnar var kr. 30.000 00. Vörn kaupsin samþykt á aðalfundi í maí og fór afhending fram skömmu síðar.

Á þessum árum var kaupfjelagið fyrir miklum skemmdum á bátum sínum og bryggju. Snemma á árinu 1933 ~~eyðilagðist~~ ónýttist bryggjan algerlega. Var þá afráðið að ~~byggja~~ gera hana að nýju úr steinsteypu. Byrjað var á nýrri nýju bryggjunnar sumarið 1933, og var svo haldið áfram vinnu við hana næstu ár. En skemmdir hafa orðið svo miklar á þessu mannvirki, að það

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

er nú nesta lítils ~~er~~ virði enda hafin byggjagerð á nýjum stað, sem síðar verður frá sagt.

Þótt nokkur lækkun væri nú orðin á ýmsum útgjöldum við framleiðslu, þrengdi samt stórlega að hag bænda. Þangsgjald lækkaði lítt eða ekki, en ~~[illegible]~~ lögboðin gjöld fóru sífellt hækkandi. Þar við bættust svo vaxtir og ~~afborganir~~ greiðslur úfallinna skulda. Þau er, sem vér gengu yfir, vóru af samtöldu eins þá verði en lánabilið ~~[illegible]~~ nær eptir stríðsárin.

Þegar auðsætt þótti, að fjöldi bænda gæti eigi lengur haldið áfram atvinnu sinni nema sjálfstakar ~~[illegible]~~ ráðstafanir kæmi til, hóf þing og stjórn samsæka ástæður. Niðurstaða þeirra athugana leiddi til þess, að árið 1933 gaf alþingi út lög um aðstoð bændum til handa. Mesta hjálpin var í því fólgin, að stofnaðar vár sjóðir, sem ~~[illegible]~~ nefndist "kreppulánasjóðir" og skyldi hann lána bændum fé til þess að greiða skuldir, sem ekki vóru veðbyggðar, einkum verzlunarskuldir. Veðs af láninum þessum skyldu lágir vaxtar og langur ~~afborgunar~~ greiðslu-tími prestur. En lánverðlaunum var gefið

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

skylt at veita meiri eða minni upplýsingar af skaldunum í hlutfelli við efnahag og greiðslumöguleika skaldanna.
Auk þess vörn sellýnis ákvæði, sem ætlar að skipuleggja greiðslur samninga — handina lána og veðlána. Var með þessum ráðstöfunum mikið greitt fyrir því, að hendur þeirri haldist áfram óbrotnum vexti sínum.

Á liðnum árinu 1932 fór verzlunarhagur inn fremur að batna. Árið 1933 varð allmikil hækkun á íslenzkum útflutningsvörum, án þess að hlutfallsleg hækkun yrði á innfluttum vörum. Varð, sem betur fór, framhald á batnandi verzlunarhögum þjóðarinnar.

Skal nú getið nokkurra smærri framkvæmda kaupfélagsins á þessum árum.

Vegna þess, að stórt fjóshúsins á Kópaskeri er miðað við það að fylla húsið ~~kornolgia~~ tvisvar á hverri sláturtíð, mátti stöðugt búast við vandræðum, ef ekki tækist að senda burt kjötið frá fyrra hluta sláturtíðar. ~~Vandræði~~ Ef það hindraðist ~~það~~ varð óhjákvæmilega stöðvun á framhaldi slátrunar. Til þess að

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

drogu úr þeirri hettu, varð að stokka gymslusinn frystihússins. Einnig fór talsverð upphæð í kéðarinn stórugt vatnsleki og veikbót gymslunnar þessvegna umfró óhyggilegri.

Árið 1935 var því ráðizt í að stokka frystihúsið, og um leið keypt nýj samstæð frystivéla. Lauslega kostaði þessar endurbætur nálegt ~~kr~~ 40 þúsundum króna.

Við lok ársins 1935 var lokið lánveitingum úr Kreppulánasjóði til félagsmanna K.H.Þ. Alls höfðu þeir tekið þar lán, sem náði um 240 þúsundum króna. Lánþiggjar þessar borga allmikit hag kaupfélagsins út á við. Og fyrir félagsmenn var það mikils virði einnig að fá, auk mikillar skuldaeyðsgjafa, góð kjör um nærri og greiðslur lánanna. Og mörgum þótti mikið unnið við það, að öllum þessum viðtöfum var komið fram án þess að nokkru sinni varði gripið til hinna sérstaklegu ábyrgðar medal félagsmanna, sem var skýlaus eftir samþykktum félagsins.

Skuldum utanfélagsmanna við K.Ó.Þ. og þeirra sem, ekki komust undir löggjöfina um Kreppulán, vóru gerð sömu skil og unnt var. Ekki gengið að neinum med hörðu, og mikið af skuldum gefið eftir. Þess var eð

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

gætt ~~um~~ að tryggja eftir mögulegum, að engum þyrfti skuldanna vegna að gefast upp við atvinnu sína eða leida í þjóðþrotum. Var ráðstöfunum vegna skulda þeirra manna, sem ekki hannast undir lögin um lán úr kreppulánasjóði, ekki lokið fyrsu eftir 1940, og náinn upp-gafir skulda til þessara manna sam-talo mikillar ~~upp~~ fjárhæð.

Mjög vóru nú gengnir til þurrðar sjóðir kaupfélagsins vegna þeirra ráðstafana, sem nú hefir verid skýrt frá. En til þeim anlegast

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þótti mörgum félagsmönnum, hversu fór um stofnsjóðseignir margra. Sumeignir félagsmanna þar sjálfum voru, þar sem þess gerðist þörf, látnar ganga til skuldaliðunnar. Við þann sjóðvöru hundruð miklar voru allt frá stofnun hans á fyrstu árum félagsins.

Næsta ár eftir 1935 vörn tíðindalítil um K.H.Þ. Verzlun landsins við útlönd var erfið, og kom það fram við kaupfélögin sem aðra. Þótt hagur kaupfélagsins væri sæmilegur og það hefði ekki verið hindrað vegna eigin félagsins að ráðast í ýmsar naudsynlegar umbætur, þá var að láta slíkt ógert vegna almennra gjaldeyrisvandræða.

Árið 1938 var hafist upp á ný á stofnun K.H.Þ. á Raufarhöfn, gegnsuhúsi og slátrhúsi. Á Kópaskeri var bætt skýli við frystihúsið og bátar endurbættir af nokkru.

Fjárhagur kaupfélagsins fór fremur batnandi þessi ár. Studdi það sæmilega afkomu út á við, hversu illum innkaupum var stillt í hóf.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Fyrra hluta ársins 1939 var þannig komið hag sjávarútvegs landsmanna, að helzt ~~lá á fyrir~~ blasti við stöðvun og hrun. En óhugnanlegt var, að landbúnaðurinn gæti staðizt, ef stöðvun yrði á sjávarútvegi og sízt líkindi þeim fjölda sem við hrun útvegsins kæmist á vonarvöl. Var það eigi síður í þágu landbúnaðar, að gerðar vöru ýmsar ~~sjávarútvegs~~ lögbundnar ráðstafanir til viðreisnar hinum, sem mest snerti heitið kaupfélög og var verðfelling íslenzkra peninga.

Verðfelling peninganna varð K.H.Þ. eins og fleiri kaupfélögum til hagsmuna í bili. Þau ~~voru búin á~~ í höfðu lokið ~~kaupa vöru~~ kaupum á allmikilli af vöru sem þegar gengisfallið var, en vöru eftir á leið á flytja meiri inn. En áður en til útflutningsins kæmi, höfðu gerzt þau tíðindi, sem gjörbreytt öllu viðhorfi innanlands sem utan. En það ~~lítur~~ bíður næsta kafla að geta þeirra.

Saga kaupfélagsins milli styrjaldanna varð að vísu af mikla sögu borátta og erfiðleika. En af öllu athugaðu mun ~~stand~~ þó almennt talið ~~vera~~, að heldur hafi mundað fram á leið.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Mörgu var afkastað á þessum árum, sem um er á undan þessu lausafé en eigi lítið er þó hreint eigið. Óefað hafa auðlærði en þessir halda óraðgjarnir. Er almennasta margra orðum þá sem hallað er „viðskiptaðeðlinum"; mikla fé kostað en varið mikils arðs. Mikill áðurnefnds er það, að nú er öll fóðrun kúpeninga betri en áður, áburinn allur annar og ekki þreyst útigangi eins og þyrr.

Með samilegum ástæðum og horfum bar árið 1939 oss í upphöt stjórnar stjórnalda og ógnatíma.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

6.

Eigari skyrjaldarárin.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þótt nefnt hallæri árin
eftir fyrri heimsstyrjöldina væri ekki
óþekkt í Norðurálfu, þá vóru norðurhluti
sídarö ára tegunn, allt annad en friðvænlegar. Síðara hluta ársins 1939 kom þad
fram, sem lengi hafði verið kvíðið vid:
Hý heimsstyrjöld hófst.

Eins og vid mátti búast
vard þegar hakkan á verðhakkan á öllum
adflutnum vörum. Þad vard Kaupfélagi
Þingeyinga ekki mjög til tjóns, þar sem
mikid af vörum ársins var þegar kamid
til Kaupfélagsins og greitt þeirra lokid.
Vínsaegar vard hakkan á fleiru útflutt.
Vard ísaunn á, ad hagur K.Þ. þá út á vid
batnadi mikid á árinu.

Á þessu ári (1939) vóru gerdar allmiklar
endurbætur á vélum frystihussins á
Kópaskeri og hafin smíd nýjrar bryggju.
Var þá steinsteypta bryggjan, sem nýlega
hafði verid komid upp, ordin svo skemmd,
ad sýnt þótti, ad hún yrdi ekki til frambúdar,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Einfremur var árið 1889 undirbett byggja kaupfélagsins í Raufarhöfn. En erfitt var um árið um framkvæmdir sökum vöntunar á efni til byggingarinnar.

Árið 1940 var um fleit svipað undanfarandi ár. Dýrtíð fór vaxandi, samt var heyfengur tiltölulega meiri á umliðnum vöxum. Um framkvæmdir var lítið. Byggingarinnar var haldið áfram og nokkur endurbætur gerðar á húsum, þar á meðal hlaðið fyrir ullbrunni skjólagæsmu í skriftstofunni á Kópaskeri.

Eins og frá er skýrt á aðalstaðnum keypti K.Þ.Þ. á þessu ári jörðina Bakka í Keldunesi fyrir kr. 12.200.00

Hinn 10. maí á þessu ári gerðist atburður, sem hafði mikil áhrif á verzlun og allt athafnalíf landsins. Brezkur her kom til höfuðstaðarins og tók að sér hernaðinn á Íslandi. Höfn sekkjanemum þegnýmiskunar framkvæmdir í þágu hernaðarins og réðu þúsundir Íslendinga í vinnu. Kaupgjald í sveitavinnunni var nýtt og hátt og komu þessar framkvæmdir því til leiðar, að dýrtíð á kröftum skrefum. Einnig varð auðin efnispurn ýmissar innlendra matvæla, þar sem sekkjaðist

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

skipti hundum þúsunda. Menn mun samt hafa valdið um hakkinn á landbúnaðarvörum, hvað kaupgeta fólks í þorpum landsins og við sjávarsíðuna fór hraðvaxandi. Vá líka fullt fóð keskum er, þar sem verkalaun og allur tilkostnaður við framleiðslunna margfaldaðist.

Árið 1941 var allmikið um framkvæmdir hjá K. H. Þ. Byggingarfélagi í Reykjavík var endurreist og vant til þess um kr. 60.000.00. Á Kópaskeri var haldið áfram bryggjugerð og frystihúsið endurbætt. Í Keldunesi var gerður skáli til slátrunar sauðfjár. Loks var keypt vörubíll og gerð skýli yfir hann.

Um vörusölu þegar tók að líða á ófriðinn má það segja, að mjög var illt í ólaginu með landbúnaðarvörur. Allar sjávarafurðir vörum keyptar af hernaðarþjóðunum sameiginlegt millinkjasamningum og greiddar samstundis. Aftur á móti vörur landbúnaðarvörur ekki eftirsóttar af Bretum og bandamönnum þeirra. Kjöt var allmikið keypt handa setuliðinu framan af, en hætti síðar að nægja. Fæur seldust til Bandarikjanna árið 1941, en ekki síðan. Af öll er nú óseldur í landinu hreggja

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

ára fordi. Fyrir árin 1941 og 1942 hefir verið greitt úr ríkissjóði fé, sem nemur tugum milljóna í kránuskyni til verðuppbóta á landbúnaðarvörur.

Á vetrinum 1942–'43 hafa verið gerðar ýmsarráðstafanir af landstjórn til þess að stöðva dýrtíð og hindra þar með gjörvöfnun krónunnar. En árangur þeirra ráðstafana sést lítt ~~yeda~~ enn.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur